

MỘT SỐ YÊU CẦU SỰ PHẠM TRONG TỔ CHỨC HOẠT ĐỘNG LÀM QUEN VỚI VĂN HỌC CỦA TRẺ MẪU GIÁO

• ThS. TRINH THỊ HÀ BẮC

Trường Cao đẳng Sư phạm Quảng Trị

1. Tôn trọng và đáp ứng tốt đặc điểm tâm lí của trẻ trong hoạt động nhận thức

Làm quen văn học (LQVH) là một trong những hoạt động chung có mục đích học tập (HĐCCMĐHT) của trẻ mẫu giáo trong trường mầm non. Đây là một hoạt động nhận thức mang tính đặc biệt hơn so với các độ tuổi khác. Bất cứ dự định nào của người lớn muốn trẻ em thực hiện đều phải căn cứ vào các yếu tố tâm sinh lí. Xét về mặt tâm sinh lí, kết quả của hoạt động nhận thức phụ thuộc vào nhiều yếu tố.

Trẻ mẫu giáo đã có ý thức và tự ý thức dù mức độ còn thấp. Trẻ biết bức tranh của bạn vẽ đẹp hay chưa đẹp, biết nhận xét tranh của bạn, của mình, biết cố gắng vẽ thật đẹp để được cô khen... Giáo viên cần phải nắm được đặc điểm đó để tác động vào sự tự ý thức của trẻ, và như vậy sẽ khuyến khích trẻ nhận thức bản chất của sự vật hiện tượng từ chính những cảm nhận trực tiếp ban đầu.

Ở lứa tuổi mẫu giáo, khí chất của trẻ đã có biểu hiện khá rõ dù chưa ổn định và có ảnh hưởng không nhỏ đến việc lĩnh hội tri thức thông qua các HĐCCMĐHT. Nhìn chung, đa số trẻ mẫu giáo có khí chất linh hoạt, thường rất năng động, linh hoạt, ham thích tìm tòi cái mới, cởi mở, vui vẻ, dễ hoà nhập... Những yếu tố này tạo điều kiện thuận lợi cho giáo viên trong việc tiếp xúc với trẻ và hướng dẫn các hoạt động nhận thức. Cần phải lưu ý rằng trẻ có kiểu khí chất linh hoạt cũng dễ di chuyển chú ý, chóng quên, khó ngồi yên một chỗ... nên giáo viên phải giáo dục kiên trì và luôn theo sát trẻ. Trong quá trình dạy trẻ, giáo viên cần phát huy sự linh hoạt của trẻ, tạo môi trường để kích thích sự năng động, kích thích lòng ham hiểu biết và sẵn sàng, mạnh dạn nói ra những điều mà trẻ đã nhận thức được... Sự hiểu biết của giáo viên về khí chất của trẻ sẽ giúp giáo viên biết điều chỉnh hoạt động của mình cho phù hợp đối tượng, tạo điều kiện để trẻ được hoạt động trong môi trường thống nhất, hoà đồng, hạn chế được những biểu hiện tâm lí tự ti, rụt rè... của một số trẻ.

Về chú ý, trẻ mẫu giáo thường có sự chú ý không chủ định, dễ bị tác động bởi cái mới và thường chú ý đến cái nổi bật, cái gây ấn tượng

mạnh... Nắm được đặc điểm này, giáo viên cần phải làm tốt công tác chuẩn bị trước khi tổ chức trẻ hoạt động, điều chỉnh, linh hoạt thay đổi các hình thức hoạt động dạy trẻ để tạo ra sự chú ý có chủ định và chú ý sau chủ định ở trẻ. Ví dụ, khi dạy trẻ LQVH, vẫn là một câu chuyện trẻ đã nghe nhưng nếu đồ dùng minh hoạ phong phú, rực rỡ, tươi mới, cô kể dưới một hình thức khác mọi ngày thì trẻ sẽ tập trung chú ý, hứng thú nghe cô kể chuyện và do vậy ghi nhớ được nhanh chóng nội dung tác phẩm, tích cực tham gia vào hoạt động trao đổi giữa cô với trẻ...

Cần phải lưu ý rằng nhận thức của trẻ mang tính cảm tính. Tư duy có quan hệ mật thiết với nhận thức cảm tính. Tư duy chỉ nảy sinh khi ở con người xuất hiện "hoàn cảnh có vấn đề". Giáo viên cần phải làm nảy sinh những vấn đề và lôi cuốn trẻ vào việc giải quyết vấn đề, có như vậy mới góp phần phát triển tư duy cho trẻ. Tư duy của trẻ mẫu giáo nghiêng về tư duy trực quan hình tượng, do vậy các tình huống cần phải được "gợi ý" bằng trực quan. Tư duy và ngôn ngữ có mối quan hệ mật thiết, biện chứng với nhau. Tư duy thế nào thì ngôn ngữ thế ấy (trừ một vài hiện tượng cá biệt). Cần kiểm tra xem nhận thức của trẻ đã chính xác hay chưa thông qua việc đàm thoại, trò chuyện... với trẻ, hướng trẻ vào các thao tác phân tích, tổng hợp để nhận thức đối tượng. Hoạt động này góp phần phát triển ngôn ngữ, củng cố lại tư duy, làm chính xác hoá nhận thức của trẻ... Giáo viên thường xuyên quan tâm đến vấn đề này trong việc dạy trẻ LQVH sẽ góp phần kích thích trẻ chú ý và tư duy một cách chủ động, tích cực.

Các thao tác phân tích, tổng hợp chỉ có thể đạt hiệu quả nếu trẻ có sự tưởng tượng phong phú. Tưởng tượng có vai trò đặc biệt quan trọng đối với toàn bộ cuộc sống của con người, đặc biệt là trong giáo dục trẻ em. Để giáo dục trẻ có hiệu quả, GV cần phải có năng lực tưởng tượng sự phạm, biết khơi gợi trí tưởng tượng của trẻ, định hướng trí tưởng tượng cho trẻ bằng các hình thức trực quan phong phú, đa dạng... có như vậy mới giúp trẻ tích cực, sáng tạo trong hoạt động nhận thức và hình thành, nuôi dưỡng những ước mơ cao đẹp.

2. Sử dụng kết hợp các điều kiện, phương tiện thích hợp để tạo cho trẻ nhiều cơ hội hoạt động LQVH

Trong trường mầm non, hoạt động chủ đạo của trẻ là hoạt động vui chơi. Trẻ nhận thức thông qua chơi. Tuy nhiên, nếu chỉ chơi thôi thì nhận thức của trẻ vẫn chưa đầy đủ, sâu sắc. Do vậy, việc tổ chức tiến hành các HĐCCMĐHT là cần thiết trong việc cung cấp và làm chính xác hoá nhận thức của trẻ. Để thực hiện các HĐCCMĐHT cần phải dựa vào yếu tố tâm lí của trẻ và những yếu tố hỗ trợ khác.

HĐCCMĐHT ở trường mầm non hướng vào nhiều nội dung nhằm góp phần hình thành nhân cách và phát triển toàn diện cho trẻ. Mục đích hướng dẫn trẻ thực hiện HĐCCMĐHT là sự tự nhận thức có định hướng, trợ giúp của giáo viên.

Văn học có vai trò to lớn và mang một ý nghĩa quan trọng đối với sự phát triển toàn diện của đứa trẻ. Việc dạy trẻ LQVH không đơn thuần chỉ là kể chuyện, đọc thơ cho trẻ nghe. Để dạy trẻ LQVH một cách tích cực, chủ động, sáng tạo, giáo viên cần tạo ra một môi trường học tập có tác dụng kích thích trí tưởng tượng của trẻ, tạo ra các tình huống có vấn đề... và cho trẻ tự nói ra nhận thức, cách giải quyết của mình.

Để làm tốt công tác cho trẻ LQVH, ngay từ khâu chuẩn bị, giáo viên đã phải có sự đầu tư rất chu đáo, công phu. Các nội dung được chuẩn bị càng chu đáo bao nhiêu thì thành công của tiết dạy càng cao bấy nhiêu. Thực tế cho thấy rằng, mọi sự chuẩn bị tốt đều là tiền đề cho sự thành công trong quá trình thực hiện. Việc chuẩn bị tốt đã thể hiện ý tưởng của giáo viên trong việc hướng dẫn trẻ và tất nhiên sẽ cho thấy một không khí hoạt động nhận thức hào hứng, tích cực, chủ động... của trẻ.

Ví dụ: Tranh vẽ có thể xen các chi tiết động (Các bộ phận đầu, tay, chân của nhân vật...). Phối hợp các loại rối khác nhau trong cùng một tiết học (rối dẹt, rối tay, rối que...). Cho trẻ cùng giáo viên xây dựng mô hình, sơ đồ... bằng các nguyên vật liệu dễ tìm kiếm với các mảng khác nhau từ trước, vào tiết học sẽ lắp các mảng mô hình lại để minh họa cho câu chuyện, bài thơ giáo viên dạy... Một số vật thật, con vật thật để minh họa mang tính mới lạ, gây bất ngờ, tạo hứng thú cho trẻ...

Để kích thích trẻ tư duy, liên tưởng, giáo viên cần tạo ra một số tình huống có vấn đề. Các tình huống có vấn đề chính là cái "mẹo" để giáo viên có thể kiểm tra nhận thức của trẻ, kích thích trẻ tư duy, nói ra những điều trẻ nghĩ và thể hiện cách xử sự của trẻ...

Ví dụ: Tình huống giáo viên đang sử dụng tranh có yếu tố động, bỗng nhiên chi tiết đó bị rơi ra hoặc không giữ đúng tư thế cần thiết, giáo viên sẽ giải quyết như thế nào? Yêu cầu trẻ giải quyết như thế nào?...

Đặt ra những câu hỏi ngược, một số câu hỏi khó, câu hỏi khái quát, tổng hợp, tình huống trẻ trả lời thiếu chính xác, đặt trẻ vào tình huống nhân vật... để yêu cầu trẻ đưa ra câu trả lời theo suy nghĩ của bản thân là cách chúng ta tác động vào nhận thức, tình cảm, tư duy của trẻ một cách tích cực.

Ví dụ: Trong chuyện *Cô bé quàng khăn đỏ*, GV đưa ra câu hỏi sau: Khi đi đưa bánh cho bà, gặp một con đường có nhiều hoa và bướm, nhưng không phải là đường mẹ dặn, theo con, Cô bé quàng khăn đỏ sẽ đi đường nào?

Hoặc: Nếu bác hàng xóm mà không đến kịp thì Cô bé quàng khăn đỏ sẽ ra sao?...

Trong quá trình đàm thoại cần sử dụng các loại câu hỏi khác nhau. Đó có thể là những câu hỏi gợi ý, câu hỏi kích thích tìm hiểu sâu về bản chất của sự vật hiện tượng (SVHT), miêu tả, nêu đặc điểm SVHT được nói đến trong tác phẩm và cảm xúc của bản thân... Ngoài ra, cần có thêm các câu hỏi kích thích trẻ giải thích, phỏng đoán, suy đoán diễn biến và kết quả của sự việc, sự vật, hiện tượng, câu hỏi khuyến khích trẻ giải thích ý kiến, đánh giá sự vật, đối tượng...

Nếu sử dụng đa dạng các loại câu hỏi, trẻ sẽ có sự tiến triển về nhận thức, ngôn ngữ và tình cảm. Tuy nhiên, việc sử dụng câu hỏi cần linh hoạt, tùy thuộc vào đặc điểm, sự phát triển của trẻ và nên để trẻ nói ra một cách hồn nhiên những gì trẻ suy nghĩ, giáo viên khích lệ gợi mở tiếp mà không làm trẻ cụt hứng.

Đối với một số trẻ vốn rụt rè, ít nói... giáo viên nên có các hình thức khích lệ như cho trẻ tham gia cùng giáo viên đóng vai nhân vật để kể chuyện cho cả lớp nghe. Điều này sẽ tập tính tự tin cho trẻ, kích thích trẻ muốn tham gia cùng giáo viên để kể chuyện... Giáo viên phải thường xuyên thay đổi hình thức tổ chức tiết học cũng như các nội dung phối hợp để không làm trẻ nhàm chán, chưa học đã biết sẽ hát bài gì, chơi trò gì, xem cái gì... Như vậy mới kích thích được sự hứng thú tiếp theo trong hoạt động nhận thức của trẻ.

Chúng ta biết đặc điểm tâm lí của trẻ mẫu giáo là thường bị thu hút bởi những ấn tượng nổi bật, khác lạ. Tưởng tượng của trẻ mẫu giáo khá phong phú nhưng vẫn còn hạn chế. Đọc (kể) tác phẩm văn học một cách diễn cảm kết hợp với đồ dùng minh họa là một hoạt động quan trọng

trong việc cho trẻ LQVH, có tác dụng định hướng, khơi gợi trí tưởng tượng và tạo sự tập trung chú ý đặc biệt ở trẻ. Giọng đọc, lời kể của giáo viên gây ấn tượng trực tiếp ban đầu cho trẻ đến tác phẩm. Trẻ mẫu giáo thường chú ý không chủ định, nhưng bằng giọng đọc (kể) hấp dẫn của giáo viên, trẻ sẽ xuất hiện chú ý có chủ định. Như vậy, nhu cầu nhận thức của trẻ tăng lên, trẻ sẽ tập trung vào những nội dung nhận thức tiếp theo một cách tích cực. Nếu (kể) tác phẩm văn học một cách hấp dẫn tức là đã góp phần giúp trẻ nhận thức được một phần lớn nội dung tác phẩm, vì vậy giáo viên cần đặc biệt lưu ý vấn đề này.

Bên cạnh việc kể chuyện, đọc thơ cho trẻ nghe, dạy trẻ kể lại chuyện, giáo viên cần tập cho trẻ kể lại những điều trẻ đã trải nghiệm. Việc làm này hỗ trợ rất tích cực cho hoạt động dạy trẻ LQVH, góp phần kích thích trẻ sáng tạo, phát triển óc tưởng tượng, tập trung chú ý có chủ định, chủ động tham gia các hoạt động nhận thức và tích cực trong giờ học. Cũng nhờ vậy, ngôn ngữ của trẻ sẽ ngày càng phát triển phong phú hơn.

Kết thúc giờ học, cần phải làm thế nào để dư âm của tác phẩm văn học vẫn còn đọng lại trong trẻ chứ không mất đi cùng với sự kết thúc hoạt động LQVH. Chuẩn bị việc kết thúc tiết học sao cho dù tiết học kết thúc nhưng không chấm hết cảm xúc của trẻ về tác phẩm đã được làm quen là một việc không dễ. Muốn vậy, giáo viên cần thiết kế một hình thức kết thúc giờ học thật sinh động, khơi gợi những hứng thú tiếp theo cho trẻ.

3. Khai thác đúng đặc trưng và giá trị của nội dung tác phẩm văn học

Văn học là một trong các loại hình nghệ thuật mà trẻ được tiếp xúc từ rất sớm. Ngay từ những tháng ngày đầu đời, trẻ đã được nghe kể về những câu chuyện cổ tích, chơi các trò chơi dân gian gắn liền với những câu đồng dao, ca dao giàu nhạc điệu, hình ảnh... Mỗi bài thơ, câu chuyện đều chứa đựng những bài học nhân sinh nhẹ nhàng mà sâu sắc. Cho trẻ làm quen tác phẩm văn học là chúng ta đang làm công việc giáo dục toàn diện nhưng tế nhị. Thông qua các bài thơ, câu chuyện đó, trẻ không những được mở rộng nhận thức về thế giới tự nhiên, xã hội mà còn học được những bài học đối nhân xử thế ở đời. Tâm hồn đứa trẻ sẽ ngày càng tinh tế và phong phú. Trí tưởng tượng bay bổng, những ước mơ hình thành và được nuôi dưỡng...

Đặc trưng của các tác phẩm văn học dành cho trẻ là sự mô tả chân thực các sự vật hiện tượng trong đời sống quanh trẻ, là sự lạ hoá, kì diệu hoá... tất cả những cái đời thường, nhìn vào đó, trẻ sẽ thấy toát ra vẻ đẹp lung linh, huyền

ảo, phi thường... nhưng lại rất gần gũi, thân thuộc. Các tác phẩm văn học dành cho trẻ mẫu giáo cũng chứa đựng trong đó những giá trị nhận thức về mọi mặt. Dạy trẻ LQVH không nên chỉ chú trọng vào việc khai thác giá trị nhận thức, giá trị đạo đức. Nếu chỉ như vậy, vô hình chung giáo viên đã biến giờ học làm quen tác phẩm văn học thành một giờ học về đạo đức. Vẻ đẹp trong ngôn từ, hình ảnh, các thủ pháp nghệ thuật... của tác phẩm văn học cũng phải được chú ý khai thác một cách phù hợp, có như vậy, nhận thức của trẻ về tác phẩm văn học mới trọn vẹn và sâu sắc.

Nhìn chung, dạy trẻ LQVH đòi hỏi sự công phu, tâm huyết của người giáo viên mầm non. Để giúp trẻ phát triển kĩ năng cảm thụ tác phẩm văn học cần có những hình thức hướng dẫn hoạt động tích cực, linh hoạt của giáo viên và sự hứng thú, say mê... của trẻ. Việc dạy trẻ LQVH phải được tiến hành thường xuyên, có chủ định, có mục đích, có sự chuẩn bị kĩ càng... có như vậy, giáo viên mầm non mới góp phần chuyển tải nội dung tác phẩm đến trẻ một cách tích cực, hiệu quả. Và cũng nhờ đó mà ý nghĩa tự thân của văn học mới được thể hiện và phát huy.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Huy Cận, *Từ hoạt động đến ngôn ngữ trẻ em*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, 2001.
2. Nguyễn Xuân Khoa, *Tiếng Việt tập 1 và 2*. NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, 2003.
3. Hoàng Thị Oanh, Phạm Thị Việt, Nguyễn Kim Đức, *Phương pháp phát triển ngôn ngữ cho trẻ dưới 6 tuổi*. NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, 2001.
4. Bùi Minh Toán, Lê A, Đỗ Việt Hùng, *Tiếng Việt thực hành*, NXB Giáo dục, 2003.
5. Vụ Giáo dục Mầm non. *Tài liệu bồi dưỡng thường xuyên cho giáo viên mầm non chu kì II (2004 - 2007)*.
6. Đặng Thành Hưng, *Tương tác hoạt động thầy trò trên lớp học*. NXB Giáo dục, Hà Nội, 2005.
7. Nguyễn Thị Nhung, Phạm Thị Việt, *Phương pháp cho trẻ làm quen với tác phẩm văn học*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, 2002.

SUMMARY

The article presents some such pedagogic requirements in introducing pre-school children to Vietnamese studies as 1/ respecting and meeting psychological characteristics of the child; 2/ combined use of appropriate conditions and means; and 3/ proper exploitation of the characteristics and content value of literary works.